

Erfgoedinstelling als digitaal curator

Zijn Creative Commons-licenties een ver-van-mijn-bed-show voor erfgoedinstellingen? Integendeel, betoogt Esther Hoorn. De instellingen kunnen ze gebruiken als ze rechthebbende zijn. Maar belangrijker nog: door het gebruik van deze licenties te stimuleren kunnen ze een spin in het web van netwerken rond hun collecties worden. En zo gebruikers bij hun verzamelingen betrekken.

Esther Hoorn

Wie is Esther Hoorn?

Esther Hoorn (1960) is jurist en informatiespecialist bij de Faculteit der Rechtsgeleerdheid van de Rijksuniversiteit Groningen. Door haar deelname aan het landelijke DARE-project (Digital Academic Repositories) is zij deskundige op het gebied van Open Content. Voor het Instituut voor Informatierecht in Amsterdam deed zij in 2006 een onderzoek naar het gebruik van Creative Commons-licenties door cultureel-erfgoedinstellingen. Zij geeft hierover workshops en adviseert projecten over het auteursrecht. Esther Hoorn won in 2007 de Victorine van Schaick-prijs voor een rapport over het gebruik van Creative Commons-licenties door erfgoedinstellingen.

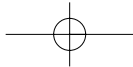
Erfgoedinstellingen hebben zich nooit veel met auteursrecht hoeven bezighouden. Met de komst van het web is daar verandering in gekomen.¹ Internet biedt erfgoedinstellingen een nieuwe mogelijkheid om kennis en cultuur toegankelijk te maken en daarmee invulling te geven aan hun missie. Van oudsher hebben musea en archieven de wettelijke taak om hun collecties toegankelijk te maken voor raadpleging ter plaatse. De auteurswet erkent de speciale taak van erfgoedinstellingen hierbij. Bij vrije beschikbaarheid op internet ontstaat er echter een spanningsveld tussen het publieke belang van vrij toegankelijk erfgoed en de belangen

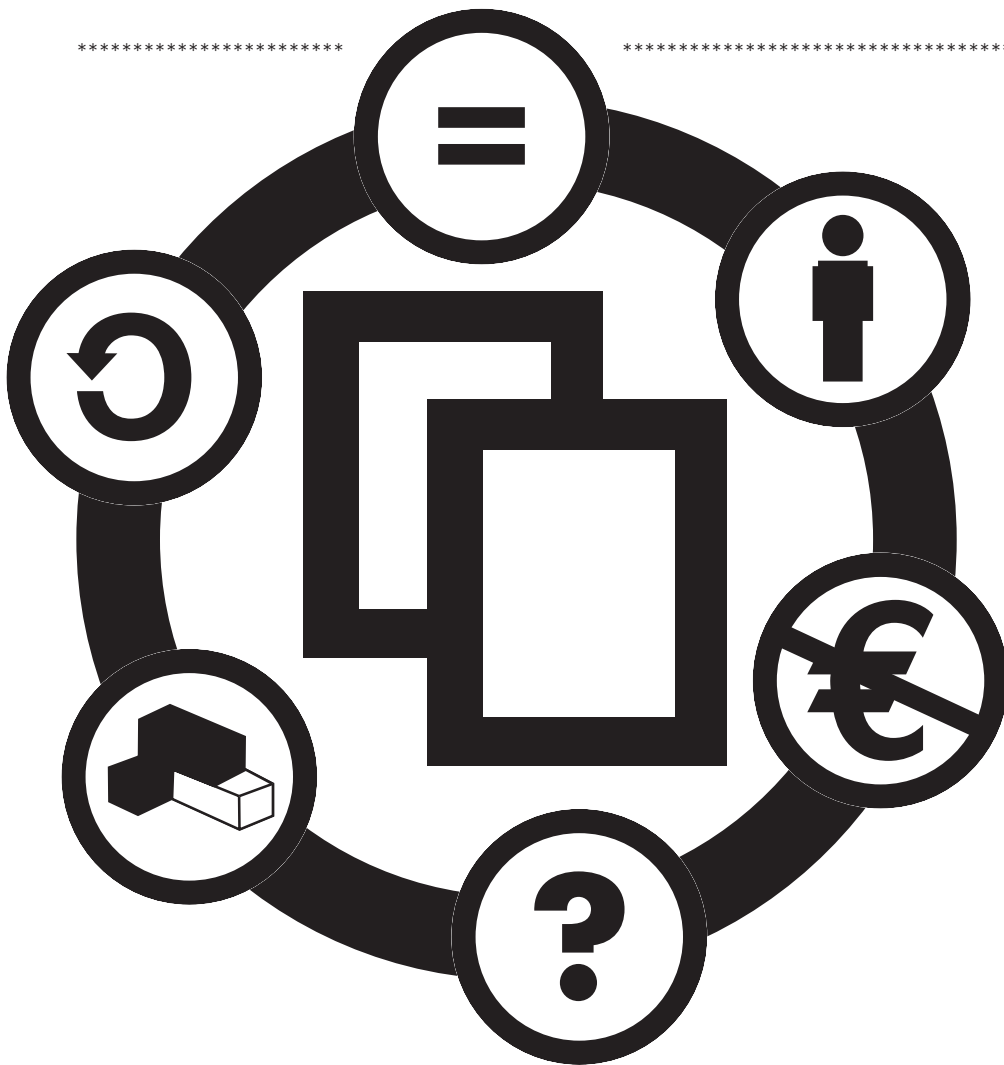
van rechthebbenden, uitgevers en de collectieve rechtenorganisaties. Dit speelt met name bij bibliotheken, van oudsher een tussenschakel in de distributie van kennis en cultuur. Zo zullen de meeste uitgevers er niet mee instemmen als een bibliotheek een boek dat nog verkoopt online beschikbaar maakt.

Musea en archieven hebben zelf ook niet altijd de rechten op werken in hun collectie. Dat zorgt ervoor dat men bij digitaliseringsprojecten vaak veel tijd kwijt is met het achterhalen van de rechthebbenden. Als ze wel de rechten hebben, dan staan instellingen soms onder druk om inkomsten met online materiaal te realiseren. Tegelijkertijd is het overheidsbeleid erop gericht dat erfgoedinstellingen gebruikers bij hun collectie betrekken. Dat is mogelijk als online erfgoedmateriaal vrij beschikbaar is en makkelijk hergebruikt kan worden.

Het hergebruik van auteursrechtelijk beschermd materiaal op internet is gemakkelijker geworden dankzij Creative Commons-licenties. Deze licenties zijn gemaakt voor creatieve geesten die hun werk vrij op internet beschikbaar willen maken en afspraken willen maken over toegestaan hergebruik. Erfgoedinstellingen kunnen de licenties gebruiken als zij zelf de rechthebbende zijn. Maar belangrijker nog: door het gebruik van deze

**‘Verspreiding van
cultuur vraagt
om nieuwe
businessmodellen’**

licenties te stimuleren, kunnen ze een spin in het web van netwerken rond hun collectie worden.

Stimulans voor creativiteit en innovatie

Bedenker van de Creative Commons-licenties is de Amerikaanse professor Lawrence Lessig.² Lessig heeft in zijn boek *Free Culture* een aansprekende analyse gegeven van de manier waarop de film- en muziekindustrie vernieuwing tegenhoudt. Deze industrie bepleit technische beschermingsmaatregelen en versterking van het auteursrecht. Omdat het auteursrecht vaak niet effectief met technische beschermingsmiddelen valt te handhaven, worden advocaten ingezet en rechtszaken aangespannen. Een lange beschermingstermijn voor de distributie

van bijvoorbeeld films past echter niet meer in een tijd waarin door filesharing goedkopere vormen van distributie mogelijk zijn. Kortom, de verspreiding

van kennis en cultuur vraagt om nieuwe businessmodellen.

Lessig beschrijft in zijn werk, dat integraal onder een CC-licentie op internet beschikbaar is, dat de internetgeneratie invulling geeft aan de vrijheid van meningsuiting door bestaand beeldmateriaal te hergebruiken. Om dit binnen de grenzen van het recht zo goedkoop mogelijk te kunnen doen, zijn de Creative Commons-licenties ontwikkeld. Met een paar muisklikken op internet kun je bijvoorbeeld legaal je eigen filmpje op YouTube maken, mits je materiaal met een CC-licentie gebruikt. Anders gezegd: als veel mensen de CC-licenties gebruiken,

Creative Commons-licenties

Naamsvermelding Iedereen mag het werk verspreiden en hergebruiken met als voorwaarde dat op passende wijze de maker genoemd wordt. Naamsvermelding is ook een voorwaarde bij de andere licentievormen.

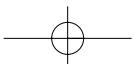
Niet-commercieel Hergebruik mag alleen voor niet-commerciële doeleinden.

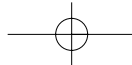

Geen afgeleide werken Iedereen mag het werk in de bestaande vorm verspreiden, maar voor een vertaling of een bewerking moet toestemming worden gevraagd.

Share alike Vertalingen en bewerkingen zijn toegestaan, mits de nieuwe werken ook weer onder een CC-licentie beschikbaar worden gemaakt.

Opdracht Digitaal Erfgoed Tilburg

Het stimuleren van het gebruik van Creative Commons-licenties sluit goed aan bij de missie van erfgoedinstellingen. Bovendien blijkt de inzet van de licenties het makkelijker te maken om digitaliseringsprojecten te bedenken waarbij gebruikers betrokken zijn. Dat merkten ook de studenten van het vak Digitaal Erfgoed aan de Universiteit van Tilburg voor wie ik een workshop had georganiseerd. De studenten hadden de opdracht om in groepjes een digitaal erfgoed-project te bedenken waarbij Creative Commons-licenties konden worden ingezet. De projectvoorstellen betroffen onder andere digitalisering van een deel van de historische collectie van de Stichting Vereniging van Effectenhandel. Om de echtheid van sommige col-

lectieonderdelen te garanderen kozen studenten hierbij de *CC-naamsvermelding, niet commercieel, geen afgeleide werken*. Een voorstel voor het online raadplegen van bouwtekeningen maakte duidelijk hoe belangrijk het is om in een vroeg stadium van een project over het auteursrecht en andere relevante regelgeving na te denken. Ook bracht dit voorstel interessante vraagpunten over het databankenrecht naar boven. En weer anderen hadden het idee om vrijwilligers te betrekken bij het digitaliseren van beeldmateriaal van het Nederlands Instituut voor Beeld en Geluid.

Winnaar was voor mij Fashionroots, een project dat aansloot bij de digitalisering van het modetijdschrift *De Gracieuze*. Het Gemeentemuseum

in Den Haag, dat het tijdschrift in z'n collectie heeft, zou het project moeten ondersteunen. Fashionroots bestaat uit een digitale database voor en door beginnend modeontwerpers. Ontwerpers kunnen hier onder hun eigen profielnaam ontwerpen plaatsen en voortborduren op ontwerpen van anderen. Er wordt gebruikgemaakt van de CC-licentie waarbij commercieel hergebruik is toegestaan, mits verwezen wordt naar de volledige vertakking van de 'stamboom'. Dat laatste houdt in: alle bewerkingen van het oorspronkelijke product, waaruit het uiteindelijke product is ontstaan. De studenten schrijven: 'Wij gaan ervan uit dat er mede door dit soort van licentie sociale controle op plagiaat plaatsvindt'

ontstaat er een contractuele uitbreiding van het publieke domein.

Gestandaardiseerde afspraken

De CC-licenties zijn gestandaardiseerde afspraken tussen maker en eindgebruiker. Het unieke van de licenties is dat ze niet alleen in juridisch sluitende vorm beschikbaar zijn, maar ook in gewone mensentaal en in door machineleesbare metadata. De internationale Creative Commons-beweging zorgt er bovendien voor dat de licenties in alle landen passen in het nationale recht en hetzelfde effect hebben. Met de handhaving ervan houdt de CC-beweging zich echter niet bezig. Aan een CC-licentie zit de voorwaarde dat je de naam van de maker bij hergebruik vermeldt. Vind je je eigen foto's op internet terug, zonder dat jouw naam als maker genoemd wordt, dan helpt vaak al een e-mailtje om deze 'contractbreuk' te herstellen. Iemand die veel werk steekt in bijvoorbeeld een vertaling van een artikel op een website, wil misschien contact met de schrijver opnemen. Door de naamsvermelding bij de licentie is de maker makkelijk te vinden.

Toch kan het soms nodig zijn om naar de rechter te gaan. Zo stonden in 2006 het weekblad *Weekend* en Adam Curry

tegenover de rechter in een zaak die was aangespannen door Curry. Curry had op Flickr foto's beschikbaar gemaakt onder een CC-licentie die commercieel hergebruik niet toestond, maar het weekblad had de beelden toch gebruikt. De rechter stelde vast dat het blad had moeten doorklikken op het CC-icoontje en zich aan de voorwaarden had moeten houden. Curry werd een schadevergoeding toegewezen.

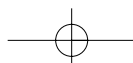
CC en het auteursrecht

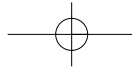
Hoe past de Creative Commons-licentie in het auteursrecht? De auteurswet geeft aan de maker van een creatief werk het exclusieve recht om te beslissen over openbaarmaking of veeleenvoudiging van zijn werk. Hiermee kan de maker zijn economische belangen en zijn belang van erkenning als auteur veiligstellen.

Het auteursrecht ontstaat dus bij het maken van een creatief werk. Alleen op een werk met een eigen oorspronkelijk karakter en met het persoonlijk stempel van de maker rust auteursrecht. Het geldt niet voor ideeën, feiten en werken die niet meer beschermd worden.

Hoewel velen nog het oude copyright-teken (de C in een rondje) gebruiken om het auteursrecht vast te leggen, is hier eigenlijk geen procedure of herkenningsteken voor nodig. Dat maakt het

'Creative Commons-licenties zijn ook in gewone mensentaal beschikbaar'

lastig om na te gaan of je iets van internet mag hergebruiken in een werkstuk of een vertaling. De Creative Commons-licentie biedt in dat geval uitkomst. De maker koppelt namelijk een afspraak over toegestaan hergebruik aan zijn werk. *De gelijkliden*-licentie bijvoorbeeld maakt het mogelijk om zonder contact met de maker een werk te veranderen, mits het nieuwe werk ook weer onder dezelfde licentie beschikbaar wordt gesteld.

Mensen die investeren in dit soort samenwerking, staan niet te juichen als een ander winst maakt op basis van hun werk. Met een CC-licentie die commercieel hergebruik uitsluit, kunnen ze daar tegen optreden. Anders dan bij databanken, waarvan de inhoud alleen toegankelijk is als je voor een licentie hebt betaald, wordt het auteursrecht bij de CC-licenties niet gebruikt als basis voor exploitatie op basis van exclusiviteit. Het auteursrecht wordt op een creatieve manier ingezet om vrij toegankelijke kennis en cultuur op internet te waarborgen.

Voorbeelden uit de praktijk

Hoe kunnen erfgoedinstellingen CC-licenties in de praktijk toepassen? Een voorbeeld is het project Buurtatlas dat informatie over cultureel erfgoed ontsluit op een gecombineerde website met een wiki-omgeving en Google Maps. De site www.buurtatlas.nl stelt vrijwilligers in een mashup³ met een wiki in de gelegenheid om hun kennis over de lokale archeologie toegankelijk te maken aan de hand van kaarten uit Google Maps. Dit project past in de trend van netwerken van vrijwilligers die steeds vaker naast musea en archieven een rol vervullen bij het toegankelijk maken van erfgoed.⁴

Met een Creative Commons-licentie maken de medewerkers van Buurtatlas duidelijk dat hun werk mag worden hergebruikt. Ze hebben gekozen voor de CC-NC-gelijkliden. Dat betekent dat commercieel hergebruik niet is toegestaan en dat een afgeleid werk ook weer onder een Creative Commons-licentie uitgebracht moet worden. Dit project drijft overigens ook op de gratis beschikbaarheid van Google Maps. Voor Google is het veelvuldig gebruik van haar diensten cruciaal om inkomsten uit advertenties te kunnen genereren.

Op dezelfde manier kunnen musea door

deelname aan zo'n mashup een bezoekersstroom op gang brengen. De hosting van bewerkt beeldmateriaal over hun collectie bijvoorbeeld kunnen ze onder een Creative Commons-licentie faciliteren. Dit format heeft de VPRO met het Wereldmuseum in Rotterdam toegepast op geluidsmateriaal. Het museum maakte op internet geluidsfragmenten beschikbaar van muziekinstrumenten uit de eigen collectie. De resultaten konden onder een CC-licentie weer op de website van het museum gezet worden.

Historische ansichtkaarten

Archieven kunnen in hetzelfde format bijvoorbeeld historische ansichtkaarten op hun website beschikbaar stellen. Als duidelijk is dat er geen auteursrecht meer op een kaart zit, kan het archief dit aan gebruikers laten weten met een Publiek Domein-verklaring. Is er nog geen duidelijkheid over, dan kan een archief aan lokale vrijwilligers vragen om dat uit te zoeken. Deze werkwijze wordt bij Wikipedia onder de vlag 'Wikimedia Commons'⁵ met succes door een groep vrijwilligers toegepast.

Rust er wel auteursrecht op een kaart, dan kan het archief aan de rechthebbenden voorstellen om het materiaal onder een Creative Commons-licentie beschikbaar te maken. En als een uitgever vervolgens een deel van de informatie uit de wiki wil bewerken tot een boekje, kan het archief het contact tussen de belanghebbenden faciliteren en afspraken maken over deze vorm van hergebruik.

Digitale curator

Bij het gebruik van CC-licenties verschuift het perspectief van het auteursrecht van rechthebbenden naar mensen die samenwerken aan het toegankelijk maken van cultuur op internet. Musea en archieven kunnen bij deze ontwikkeling aansluiten, bijvoorbeeld door in digitaliseringsprojecten expliciet aandacht te besteden aan de mogelijke toepassingen van CC-licenties. Gezien het publieke belang van toegankelijk erfgoed op internet kunnen erfgoedinstellingen zo een rol als digitale curator spelen. Die kunnen ze waarmaken door met behulp van Creative Commons-licenties anders om te gaan met het auteursrecht. <

Noten

- 1] J.J. Dijkstra, E. Hoorn, Juridische aspecten van de digitale bibliotheek, in: *De Digitale Bibliotheek, Essentials*: Rotterdam, beschikbaar op irs.ub.rug.nl/ppn/306166704. Daarnaast geeft de Juridische Wegwijzer Archieven en Musea online van Annemarie Beunen en Tjeerd Schiphof een praktisch aanpak voor verschillende juridische vragen van medewerkers in de archief- en museumsector. De Juridische Wegwijzer is beschikbaar op www.taskforce-archieven.nl/projects/juridischewegwijzer/documenten.
- 2] Zie www.lessig.org.
- 3] Een mashup is een webapplicatie die gegevens uit verschillende bronnen combineert. Zie bijvoorbeeld www.programmableweb.com/mashups en voor de juridische aspecten: John Palfrey and Urs Gasser, *Case study mashups interoperability and innovation*, Berkman Publication Series, november 2007. cyber.law.harvard.edu/interop/pdfs/interop-mashups.pdf.
- 4] Zie www.benkler.org.
- 5] nl.wikipedia.org/wiki/Collecties_digitaal_erfgoed
- 6] Hoorn, E. Creative Commons for Cultural Heritage Institutions, a Dutch perspective. IVIR, 2006 www.ivir.nl/creativecommons

Verder op InformatieProfessional.nl

Lees ook de digitale versie met extra leestips op InformatieProfessional.nl. Ga naar de rubriek Magazine en klik op > lees meer.

